

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування
Рівненський відділ Українського географічного товариства

ТУРИЗМ: НАУКА, ОСВІТА, ПРАКТИКА

Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції
з нагоди 50-ої річниці створення Рівненського відділу
Українського географічного товариства
у Національному університеті водного господарства та
природокористування

УДК 338.483 (06)

**Друкується за ухвалою Вченої Ради
Національного університету водного господарства та
природокористування (протокол 5 від 29.05.2020 року)
Редакційна колегія:**

Головний редактор:

Мошинський В. С., д.с.-г.н., проф. (Україна, м. Рівне, НУВГП);

Співголови редакційної колегії:

Савіна Н. Б., д.е.н., проф. (Україна, м. Рівне, НУВГП);

Клименко М.О. д.с.-г.н., проф. (Україна, м. Рівне, НУВГП);

Заступник головного редактора:

Коротун С.І., к.г.н., доцент (Україна, м. Рівне, НУВГП).

Редакційна колегія:

Богдасаров М.А., д.г.-м.н., проф. (Білорусь, м. Брест, БДУ);

Боковець В.В., д.е.н., проф. (Україна, м. Вінниця ВНТЕІ КНТЕУ);

Ільїн Л.В., д.г.н., проф. (Україна, м. Луцьк, СЕНУ);

Кірвель І.Й., д.г.н., проф. (Польща, м. Слупськ, Академія Поморська);

Красовський К.К., д.г.н., проф. (Білорусь, м. Брест, БДУ);

Лико Д.В., д.с.-г.н., проф., (Україна, м. Рівне, РДГУ);

Любіцева О.О., д.г.н., проф. (Україна, м. Київ, КНУ);

Мальська М.П., д.е.н., проф. (Україна, м. Львів, ЛНУ);

Мальчик М.В., д.е.н., проф. (Україна, м. Рівне, НУВГП);

Мераб Халваші, к.і.н., доцент. (Грузія, м. Батумі, БДУ);

Олексін Ю.П., д.пед.н., проф. (Україна, м. Рівне, НУВГП);

Романів А.С., к.г.н., доцент (Україна, м. Рівне, НУВГП);

Гаврилова Я.К. заст. нач. упр. культури і туризму Рівненської ОДА (Україна, м. Рівне, Рівненська ОДА);

Руденко Л.Г., д.г.н., проф., (Україна, м.Київ, Інститут географії НАНУ);

Сущенко О.А., д.е.н., проф. (Україна, м. Харків, ХНЕУ);

Теребух А.А., д.е.н., проф. (Україна, м. Львів, НУ «ЛП»)

Ткаченко Т.І., д.е.н., проф. (Україна, м. Київ, КНТЕУ);

Шарвашідзе Г., д.пед.н., проф. (Грузія, м. Тбілісі, ТДУ);

Шосв Нуралі Наботович, д.пед.н., к.т.н. (Тажикистан, м. Дангарін, ДДУ);

Якевич І., д.н., проф. АП (Польща, м. Слупськ, Академія Поморська).

Рецензенти:

Калько А.Д., д.г.н., проф. (Україна, м. Рівне, МЕРУ);

Божук Т.І., д.г.н., проф. (Україна, м. Тернопіль, ТНПУ);

Кушнір Н.Б., к.е.н., проф. (Україна, м. Рівне, НУВГП).

Туризм: наука, освіта, практика. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції з нагоди 50-ої річниці створення Рівненського відділу Українського географічного товариства у Національному університеті водного господарства та природокористування (м. Рівне, 24-25 квітня 2020 р.) / редкол.: В.С. Мошинський, Н.Б. Савіна, М.О. Клименко, С.І. Коротун та ін. – Рівне: НУВГП, 2020. – 216 с.

Автори опублікованих матеріалів відповідають за точність наведених фактів, цитат, власних імені, статистичних матеріалів та інших відомостей.

© Колектив авторів, 2020

© Національний університет водного господарства та природокористування, 2020

УДК 911.3

М. Л. Орлова, Г. Л. Карауш

Одеська національна академія харчових технологій, м. Одеса, Україна

ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТАТАРБУНАРСЬКОГО РАЙОНУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У даному дослідженні розглянуті туристичні ресурси Татарбунарського району. Виявлені найбільш перспективні напрями розвитку туризму у регіоні, до яких належать природно-пізнавальний туризм, лікувальний та оздоровчий туризм, винний туризм та етнічний туризм.

Ключові слова: Татарбунарський район, туристичний потенціал, рекреаційно-туристичні ресурси, НПП «Тузловські лимани», Південна Бессарабія.

This study examines the tourism resources of the Tatarbuniar region. The most promising directions of tourism development in the region have been identified. It is nature-cognitive tourism, medical and health tourism, wine tourism and ethnic tourism.

Key words: Tatarbuniar region, tourism potential, recreational and tourism resources, Tuzly Lagoons National Nature Park, South Bessarabia.

Стійкою тенденцією функціонування туристичної індустрії України є відставання показників розвитку в'їзного та внутрішнього туризму у порівнянні з виїзним туризмом. Зрозуміло, що лише розвиток в'їзного та внутрішнього туризму сприятиме соціально-економічному зростанню України та її окремих регіонів, завдяки створенню нових робочих місць, розвитку інфраструктури, зростанню благоустрою тощо. Надзвичайно важливою є успішна туристична діяльність на сільських територіях, які особливо потерпають від таких проблем як безробіття, трудові міграції, демографічна криза, низький рівень соціально-побутових умов. Не дарма Національна туристична організація України оголосила 2020 рік роком розвитку туризму в регіонах та сільських територіях. Пандемія COVID-19, що викликала глобальну фінансово-економічну кризу і фактично паралізувала міжнародну туристичну діяльність, може стати стимулом для поживлення внутрішнього туризму, саме тому дослідження туристичних можливостей окремих регіонів України наразі набуває ще більшої актуальності. Наукові розвідки присвячені розгляду туристичного потенціалу областей або цілих рекреаційно-туристичних районів є досить поширеними, тоді як детальні аналізи туристичних ресурсів на рівні адміністративно-територіальних районів та окремих населених пунктів проводяться значно рідше. Зважаючи на усе вище

зазначене, темою роботи було обрано дослідження передумов для розвитку туризму одного з районів Одеської області.

Татарбунарський район розташований на півдні Одеської області, на південному сході він омивається Чорним морем. Площа району становить 1748 км². Відстань від обласного центру (м. Одеса) до міста Татарбунари автошляхом міжнародного значення М 15 (Одеса-Рені) становить 143 км. Територією протікають річки Когильник, Сарата, Алкалія, Хаджидер. Унікальним є морське узбережжя району, яке простягається на 50 км у вигляді піщаної коси, що відділяє море від системи озер лиманного типу. Найбільшим з цих озер є Сасик (Кундук), у яке впадають річки Когильник і Сарата. На південний схід від Сасика знаходиться група озер, відомих під спільною назвою Тузовські лимани. До цієї групи входять досить великі, сполучені між собою, озера Шагани, Карачаус, Алібей та Бурнас; невеликі озера Джантшей, Малий Сасик, Хаджидер, Солоне; дрібні озера-лагуни Магала, Мартаза, Будури, Курудіол [5].

01 січня 2010 року з метою збереження цінних природних та історико-культурних комплексів і об'єктів Північного Причорномор'я було створено національний природний парк «Тузовські лимани». Загальна площа національного природного парку становить 27865 га, він підпорядковується Міністерству енергетики та захисту довкілля України. Найбільш цінним природно-територіальним комплексом в межах НПП «Тузовські лимани» є система лиманів «Шагани-Алібей-Бурнас», яка входить до переліку водно-болотних угідь міжнародного значення, а також до Смарагдової мережі Європи. Комплекс лиманів має величезне значення для підтримки біологічного різноманіття не лише регіону, а й світу загалом, оскільки слугує місцем гніздування, зимівлі та зупинки під час сезонних міграцій великої кількості водно-болотних птахів, а також перебування ряду видів з Червоної книги України та Європейського Червоного списку [3; 7].

Одним із важливих напрямів діяльності НПП «Тузовські лимани» є рекреаційна діяльність. У парку наявні ресурси для розвитку багатьох різновидів природно-пізнавального туризму. Його територією проходять туристичні маршрути «Від 0 км до Сільпрому» (протяжність 9 км) та «Від «Фазана» до пелікана» (6 км), «Тузлівська Амазонія» (5 км). Серед рекреаційних послуг парку – екскурсії туристичними маршрутами та до візит-центру; оренда та розміщення намету; користування альтанкою / навісом, мангалом / казаном, туристичним спорядженням; катання на плавзасобах; користування велосипедом та гужовим транспортом; користування спеціально обладнаним місцем для любительської риболовлі. Одним з найбільш

перспективних напрямків туризму у «Тузловських лиманах» є орнітологічний туризм або бьордвотчинг (birdwatching / birding). На території зустрічаються 277 видів птахів. Частина з цих видів гніздиться чи зимує на лиманах Тузловської групи, більшість – мігрує через вказану територію. На гніздуванні відмічені наступні види: лежень, кулик-сорока, пісочник малий, пісочник морський, чайка, кулик-довгоніг, чоботар, коловодник звичайний, дерихвіст лучний, мартин каспійський, мартин середземноморський, мартин тонкодзьобий, крячок чорнодзьобий, крячок рябодзьобий, крячок малий та інші. Для спостереження за птахами у парку наявне спеціальне облаштування – спостережні вежі, засідки, допомогти бьордвотчерам можуть фахівці-орнітологи [7]. Різноманітною є іхтіофауна Тузловських лиманів та прибережної акваторії моря, яка налічує 58 видів риб (зокрема, сазан, товстолобик, судак звичайний, карась сріблястий, атерина, камбала глоса, камбала калкан, бички, піленгас), що створює умови для організації такого рекреаційного заняття як любительська риболовля [7].

Наявні на території Татарбунарського району і бальнеологічні ресурси – мінеральні води, лікувальні грязі та ропа лиманів. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 11 грудня 1996 р. № 1499 «Про затвердження переліку водних об'єктів, що відносяться до категорії лікувальних» водойми Сасик (8300 тис. м³), Бурнас (3214 тис. м³), Шагани (6986 тис. м³) та Алібей (16986 тис. м³) були віднесені до категорії лікувальних, у них були оцінені запаси лікувальних грязей (зазначені в дужках). Пелоїди цих озер належать до типу мулових сульфідних, вони показані для зовнішнього застосування при лікуванні захворювань органів опори і руху, центральної та периферичної нервової системи, серцево-судинної системи, гінекологічних захворювань, захворювань шкіри. Наразі дані родовища не розробляються і організовано не використовуються з лікувальною метою [9].

Найбільш дослідженими і цінними з бальнеологічної точки зору є пелоїди лиману Бурнас. Ще на початку ХХ ст. на місці сучасного села Лебедівка активно функціонував кліматично-грязевий курорт Бад-Бурнас, заснований німецькими колоністами. Наразі у Татарбунарському районі функціонують три кліматичних приморських курорти – Лебедівка (знаходиться на території однойменного села, колишній Бад-Бурнас), Расейка (поблизу села Приморське) та Катранка (неподалік села Лиман). Послуги розміщення для туристів надають бази відпочинку, кемпінги, гостьові будинки.

Насичена подіями історія та багата культура краю знайшла своє відображення у історико-культурних рекреаційно-туристичних ресурсах. Територією Татарбунарського району простягається Нижній вал з так званих Траянових валів, який починається поблизу верхів'їв озера Сасик, далі прямує у західному напрямку до села Вадул-луй-Ісак на річці Прут (Молдова). Загальна довжина Нижнього валу становить близько 126 км. Вал має ширину 10-15 м і висоту до 3 м. Перед ним із північного боку проходить рів шириною 10-11 м і глибиною до 3,5 м [4]. У 1821 році у місто Татарбунари відвідав російський поет Олександр Пушкін. Про цю подію свідчать туристичні об'єкти – пам'ятник О. С. Пушкіну та мармурова пам'ятна дошка. У 1974 році на честь п'ятдесятої річниці Татарбунарського повстання, на місці братської могили його учасників, було встановлено пам'ятник героям Татарбунарського повстання. 1989 року у місті Татарбунари було відкрито Татарбунарський районний історико-краєзнавчий музей (вул. Гімназична, 1). Наразі, до складу музею входять 6 залів, меморіальна кімната та картинна галерея [6].

До об'єктів паломництва в межах Татарбунарського району належить жіночий Спасо-Преображенський монастир (Одеська єпархія Української православної церкви Московського Патріархату) поблизу села Борисівка. Загалом монастир веде свою історію з 1905 (у радянську добу діяльність обителі припинялась). На достатньо великій території монастиря знаходяться Свято-Преображенський та Свято-Покровський храми, джерело з цілощодою водою, житлові корпуси, готель для паломників, господарські споруди, виноградник, сад та поля [1]. Осередками духовного життя мешканців та архітектурними домінантами населених пунктів Татарбунарщини є храми, зокрема Свято-Успенський міста Татарбунари, Святої Параскеви у селі Борисівка, Святого Георгія Побідоносця у селі Дмитрівка, Святого Архангела Михаїла у селі Тузли, Іоанна Богослова у селі Нерушай, Свято-Покровський у селі Білолісся.

Місцеві традиції виноробства, а також наявність виноробних підприємств, дозволяють розвивати у Татарбунарському районі винний туризм. Виноробне підприємство ТОВ «Агро-Дар» (виробничі потужності розташовані за адресою: місто Татарбунари, 138 км дороги Одеса-Рені) – це завод повного циклу, що випускає натуральні виноградні вина. Асортимент продукції включає сортові та купажні вина, різні типи вин за концентрацією цукру. У селі Базар'янка діє ПАТ Сільськогосподарське Підприємство «Чорноморська перлина», яке виготовляє виноматеріали та виноградні вина. У даний час не

здійснює виробничу діяльність ДП «Татарбунарський виноробний завод» (м. Татарбунари, вул. Василя Тура, 1).

Чисельність наявного населення Татарбунарського району станом на 01 лютого 2020 року становить 38056 осіб [8], воно проживає у 35 населених пунктах (34 села та місто Татарбунари). У етнічній структурі населення найбільшу питому вагу мають українці (71,3 % від загальної кількості населення району), болгари (11,5 %), молдовани (9,4 %), росіяни (6,4 %) [10]. Характерною особливістю розселення населення є компактність проживання окремих етносів, яка сприяє збереженню етнічної свідомості та культури. Однією з важливих складових етнічної культури є володіння мовою свого етносу, саме тому до найбільш перспективних щодо розвитку етнічного туризму у Татарбунарському районі віднесемо ті села, 90 % жителів яких вважають рідною мову свого етносу. До таких належать: українські села Білолісся, Вишневе, Дивізія, Лиман, Жовтий Яр, Маразліївка, Ройлянка, Царичанка, Кочкувате, Нерушай, Приморське, Трихатки, Рибальське, Балабанка, Трапівка, Зарічне, Новоселиця, Тузли, Весела Балка, Новомихайлівка; болгарське село – Дельжилер, молдавське – Борисівка, російське – Спаське. Найвідомішим осередком сільського зеленого туризму на території району є сільська садиба «У Меланки».

Татарбунарський район відзначається значним потенціалом природних рекреаційно-туристичних ресурсів, на основі яких розвиваються природно-пізнавальний туризм у НПП «Тузовські лимани», оздоровчий туризм на кліматичних курортах Лебедівка, Рассейка, Катранка. На жаль, повноцінно не використовуються родовища пелоїдів лиманів Сасик, Бурнас, Шагани, Алібей для організації лікувального туризму. До перспективних напрямів туризму у районі відносяться винний, етнічний та сільський зелений туризм.

Список використаних джерел:

1. URL: <http://eparhiya.od.ua/eparhiya/monastyiri/> (дата звернення: 10.04.2020).
2. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=39555 (дата звернення: 12.04.2020).
3. URL: <http://pzf.menr.gov.ua> (дата звернення: 15.04.2020).
4. URL: <http://resource.history.org.ua/> (дата звернення: 17.04.2020).
5. URL: <http://tatarbunard.a.odessa.gov.ua/> (дата звернення: 09.04.2020).
6. URL: <https://tatumzey.at.ua/index/0-2> (дата звернення: 11.04.2020).
7. URL: <http://tuzlim.org.ua/uk/> (дата звернення: 10.04.2020).
8. URL: <http://www.od.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 16.04.2020).
9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1499-96-%D0%BF> (дата звернення: 09.04.2020).
10. URL: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/odesa/> (дата звернення: 18.04.2020).

6. ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КРАЇН ТА РЕГІОНІВ

<i>Антонюк Р.А., Рабешко О.В., Буднік З.М.</i> Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу басейну р. Ствига (в межах Рівненської області)	110
<i>Зуев Н. В., Кленовский А. В.</i> Туристический потенциал окрестностей Колдычевского озера (Барановичский район, Беларусь)	113
<i>Кушнірук Ю.С., Рудик Н.В.</i> Перспективи створення локального туристично-рекреаційного кластеру: «Бармаки – Пагорб Слави» ..	117
<i>Кушнірук Ю.С., Юхновська М.В.</i> Використання туристично-рекреаційних ресурсів Хотинсько-Шпанівського кластеру в навчально-екскурсійних цілях	121
<i>Мартинюк В.О., Андрійчук С.В.</i> Еколого-ландшафтне моделювання озер природоохоронних територій Волинського Полісся	125
<i>Орлова М. Л. , Карауш Г.Л.</i> Туристичний потенціал Татарбунарського району Одеської області	132

7. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РІЗНИХ ВИДІВ ТУРИЗМУ В РЕГІОНАХ

<i>Коротун С.І., Хамуйло Ю.Ю.</i> Перспективні види туризму Демидівського району Рівненської області	137
<i>Кушнірук Ю.С., Стрихарчук К.А.</i> Обґрунтування розробки спортивного туристично-рекреаційного комплексу "Бармаковель"	142
<i>Малишенко О.В., Лук'янчук С.В.</i> Особливості розвитку медичного туризму на Рівненщині	146
<i>Мальська М.П., Філь М.І., Пандяк І.Г.</i> Світовий підхід до гастрономічного туризму	151
<i>Романів А.С., Гавлитюк К.Р.</i> Сучасні тенденції розвитку пригодницького туризму в Українських Карпатах	156
<i>Романів А.С., Гайоха О.І.</i> Спелеоресурси Тернопільщини та проблеми їх використання в туристичній діяльності	162
<i>Романів О.Я.</i> Сучасний стан та перспективи круїзного туризму в Червоному морі	168
<i>Яковичина М. С., Стасюк Л. П.</i> Кіно і література як інструменти створення образу туристично привабливої дестинації	173